

Dit document is een weergave van de landelijke examenbespreking op 19 mei 2023. Een belangrijke opmerking vooraf: dit document vervangt niet het correctievoorschrift van het CvTE. Het biedt alleen houvast bij de correctie van open vragen. Het officiële antwoordmodel van het CvTE dient te allen tijde te worden gevolgd. Eventuele kritiekpunten ten aanzien van het eindexamen kunnen aan het CvTE worden gemeld.

Tijdens examenbespreking zijn alleen de vragen die discussie opleveren, besproken. Besproken is de redenering die de leerling moet maken om tot een juist antwoord te komen.

De kern van deze handreiking legt uit waaruit het tekstbegrip van de leerling moet blijken. Er zijn antwoorden in het correctievoorschrift die discussie oproepen. De handreiking expliciteert en beredeneert hoe een docent kan bepalen of de leerling laat zien dat hij tekst en vraag heeft begrepen.

Algemene bevindingen examen

Wij vonden het een mooi examen met geschikte teksten. Opvallend is dat er diverse vragen 'nieuwe stijl' inzitten. Het examen bevat geen vragen over bijvoorbeeld beeldspraak, dat werd als een gemis ervaren.

Taal en spelling (algemeen)

- Wat betreft het verkeerd overschrijven van namen of andere woorden uit de tekst, geeft CvTE het volgende aan:

Volgens vakspecifieke regel 1 dient (in tegenstelling tot Algemene regel 5) elke fout afzonderlijk te worden aangerekend. Bovendien gaat op wat in de Bijlage van de Vakspecifieke mededelingen vermeld staat: "Het fout overschrijven van woorden die in de tekst correct zijn gespeld, moet wel als fout worden aangemerkt."

Overschrijffouten in namen dienen dus als fout gerekend te worden. Er is één uitzondering: "Maldiven" is ook toegestaan (<https://namen.taalunie.org/land/mv-0>).

- *Naar aanleiding van vraag 2 en 14:*
Antwoorden die met een hoofdletter beginnen, tellen niet als spelfout.

Citeren bij open vragen:

Leerlingen mogen op een open vraag (waar een antwoord wordt verwacht in een of meer volledige zinnen) niet antwoorden met een verkort geciteerd tekstgedeelte. Dit staat in de vakspecifieke informatie voor examenjaar 2023, pagina 4 (geel gearceerd).

Behandeling van de vragen

Vraag 2

- Bolletje 1: ‘robuust ecosysteem’ mag vervangen worden door formuleringen die alle drie de aspecten van de opsomming (r. 121 – 129) bevatten. Antwoorden met alleen ‘tsunami-proof’ zijn niet correct.
- Bolletje 2:
  - 1e optie: uit het antwoord moet een daadwerkelijke dreiging blijken.
  - 2e optie: het noemen van de jaren tachtig is niet noodzakelijk.

Antwoorden die beginnen met een hoofdletter tellen niet mee als spelfout.

Vraag 3

Een antwoord moet bestaan uit twee tegenstrijdige delen om 2 punten te krijgen. Alleen dan maakt een leerling het dilemma duidelijk.

Richtlijnen bij de 1e t/m 3e optie: economisch kan niet vervangen worden door kapitalistisch.

Het is mogelijk om een antwoord van het 1e bolletje van optie 1 t/m 3 te combineren met een antwoord van het 2e bolletje van een andere optie uit optie 1 t/m 3.

Bij optie 4 mogen er geen concrete voorbeelden gegeven worden.

Vraag 4

Een positief aspect van de Malediven volstaat als alternatieve formulering van ‘paradijselijk’.

Vraag 5

Het woord ‘kapitalisme’ is noodzakelijk in het antwoord.

Vraag 6

Een antwoord moet uit twee delen bestaan om 2 punten te kunnen krijgen en het woord kapitalisme moet sowieso genoemd zijn bij het eerste bolletje.

Bij het 2e bolletje is systeem ook een prima vervanging van model

Overigens lukt de vraag ook een ander soort antwoorden uit. Door het citaat dat erboven staat gaan leerlingen ook een andere kant op denken. Veel leerlingen noemen daardoor de tegenstelling tussen de vernietiging van de Malediven aan de ene kant versus het voortbestaan van de Malediven aan de andere kant. Dit is op basis van de tekst een prima te verdedigen antwoord. Daarom legt LT aan het CvTE voor dit toe te voegen aan het correctievoorschrift. Als dit toegevoegd wordt dan is het mogelijk om net als bij vraag 3 antwoorden tussen beide opties te combineren.

Vraag 9

- Bolletje 1: dat gebeurt door een deel van de omzet te investeren in duurzame energieprojecten (r. 36 t/m 38) is een concretisering van het eerste tegenargument en daarom ook goed.
- Bolletje 2: omdat het antwoord overeenkomt met argument 2 bij vraag 10, waar sociale/economische tussen haakjes staat, is alleen een formulering met 'positieve gevolgen' hier ook voldoende.
- Bolletje 3: de overkoepelende begrippen zoals genoemd in het antwoordmodel, mogen niet vervangen worden door voorbeelden. Een formulering als we 'moeten' (in plaats van 'kunnen') onze bestaande reisconcepten verduurzamen, is ook correct.

Vraag 10

Op basis van de tekst kan bij standpunt 1 'realistisch' ook goed geteld worden.

Vraag 11

- Bolletje 1: 'mogelijkheden'/'mogelijk' zit al in de vraag, dus hoeft niet expliciet genoemd te worden. Een omschrijving als 'we leven in een tijdperk van exponentiële technologische groei' volstaat.
- Bolletje 2: het subargument mag geformuleerd worden als een (retorische) vraag uit alinea 6.

Vraag 12

Kritische noot bij de vraag: veel leerlingen hebben anders naar de tabel gekeken.

Bijvoorbeeld naar de ontwikkelingen in Europa; die verschillen per land. In het citaat staat 'wereldwijd', de tabel is daarbij niet passend (EU).

De kern van een goed antwoord is dat de groei van het aantal elektrische auto's niet zo positief is als de schrijver doet voorkomen.

Vraag 13

'Verantwoord' vinden we een synoniem voor 'duurzaam'.

Het antwoordmodel laat zien dat het hier niet gaat om voorbeelden.

Vraag 14

- Bolletje 1: het antwoord moet duidelijk een oordeel bevatten.

Antwoorden die beginnen met een hoofdletter tellen niet mee als spelfout.

Vraag 16

Dit is een uitlegvraag waarbij het antwoord uit twee delen moet bestaan, ook al levert het maar één punt op. De leerling moet dus de vraag parafraseren én vervolgens in het tweede deel de verbondenheid van de auteur met de reisbranche aantonen. De leerling hoeft daarbij niet letterlijk aan te geven dat de auteur oprichter is van een reisbureau.

Vraag 18

Lastig is dat het in de vraag gaat om sociale gevolgen, terwijl de antwoorden (deels) economisch zijn. Dit geldt ook voor vraag 19.

Bij antwoordmogelijkheid 1 mogen geen voorbeelden genoemd worden.

In deze context is 'toerisme' een goed equivalent voor 'vliegen'. Je kunt de Malediven immers alleen per vliegtuig bereiken.

Het tegenargument uit de tekst dat toeristen geen of nauwelijks contact met de plaatselijke bevolking hebben, wordt gemist in het correctievoorschrift. Daarom legt LT aan het CvTE voor dit toe te voegen aan het correctievoorschrift.

Vraag 19

Het antwoord is uitsluitend economisch van aard, terwijl het in de vraagstelling gaat om sociale gevolgen.

Kern van het antwoord: toerisme/ vliegen /reizen zorgt voor inkomsten/ geeft economisch voordeel/ voortbestaan. Bewoners of Malediven hoeven niet per se genoemd te worden, als uit het antwoord blijkt dat het daarom gaat.

Omkering van het antwoord is toegestaan: 'Stoppen met vliegen zorgt voor economische teruggang'.

Vraag 20

Antwoorden moeten echt een inhoudelijke mening bevatten, alleen positief of negatief volstaat niet.

- Bij bolletje 1 gaat het erom dat er iets wordt geprobeerd met weinig effect.
- Bij bolletje 2 zijn antwoorden die woorden bevatten met de strekking 'oplossing' of 'toekomst' goed, bijvoorbeeld 'alternatief'.

Vraag 25

Ook als de leerlingen achter de woorden *cognitief* en *moreel* een opsomming geven van de nummers die bij ieder woord horen, geldt dit als een geldig antwoord.

Vraag 26

Het antwoord moet aanbevelingen bevatten aan werknemers en werkgevers, ofwel een advies voor wat ze (wel) zouden moeten doen. Dit hoeft niet per se de woorden 'zouden' of 'moeten' te bevatten.

- Bij bolletje 2 kan ook worden aangegeven dat werkgevers biculturele werknemers moeten aannemen.

Vraag 27

De leerling moet uitleggen waarom het onderzoek tóch waardevol is, ook al zijn de resultaten niet nieuw. Antwoorden die impliceren dat elke internationale ervaring waardevol is, zijn niet goed. Wanneer een leerling laat zien dat het onderzoek vertelt welke internationale ervaring/diepe/langdurige internationale ervaring waardevol is, is dit afdoende.

Bij de tweede optie is een passend synoniem van 'waardevol' goed. Bij deze optie hoeft 'op het werk' niet aangegeven te worden. De tekst in zijn geheel gaat immers over de relatie tussen internationalisering en werk.

Vraag 28

Bij het tweede bolletje moet duidelijk zijn dat het antwoord gegeven bij bolletje 1 'ergens toe leidt'. Dit maakt een negatieve formulering niet correct.

Wanneer een leerling synoniemen/uitwerkingen van morele flexibiliteit/cognitieve flexibiliteit gebruikt, is dit afdoende. Veralgemeent de leerling (bijvoorbeeld 'negatieve effecten'), dan is dit niet afdoende.

Bij deze vraag leggen we het volgende voor aan het CvTE. In de vraagstelling gaat het duidelijk om een wereldreis, dus om een kennismaking met meerdere landen/culturen. Als een leerling in het antwoord spreekt over 'wereldreis', zou dit het derde bolletje overbodig maken en zou de vermelding van alleen bolletje 4 tot 2 punten moeten leiden.

Vraag 31

Wanneer een leerling het goede antwoord 'gebrek aan contact' heeft aangevuld met 'niet gezien worden' is het antwoord juist. Ook formuleringen die aangeven dat er geen of nauwelijks contact is, zijn voldoende.

Daarentegen zijn antwoorden in de geest van 'geen aandacht/interesse' geen goed alternatief.

Vraag 32

De leerling geeft een goede omschrijving van 'iets breders' als het antwoord past in een context waarbij een ander mens/andere mensen betrokken zijn. 'Verhaal' hoeft daarbij niet tussen aanhalingstekens te staan. Alleen 'herinnering' is onvoldoende, omdat dit niet om wederzijds contact hoeft te gaan.

Goede antwoorden geven aan wat 'iets breders' wél is.

Vraag 34

Het antwoord moet duidelijk maken dat er sprake is van mislukking.

Vraag 36

In de vraag worden 'helaas' en 'alleen maar' apart benoemd en dat is waarschijnlijk de reden dat veel leerlingen deze woorden apart toelichten, terwijl dit voor een goed antwoord niet nodig is.

Bij deze vraag stellen wij het CvTE voor om de volgende antwoordmogelijkheid toe te voegen aan het correctiemodel.

- Deze woorden zijn 'ironisch' dan wel 'sarcastisch' bedoeld (1 pt)
- dit sluit aan bij de toon van de rest van alinea 6 (1p).

Argumentatie voor het CvTE: alinea 6 bevat veel spottende woordgroepen als: 'jouw zieltje', 'de boekhouding van jouw leven', 'het grote boek van Sinterklaas', 'huivert', 'oude fantasie'.

Vraag 37

De vraag gaat over de *impliciete* kritiek op **de samenleving**. Het antwoord dat dit contact ontbreekt, moet daarom gericht zijn op de samenleving en niet op individuen.

Er wordt gevraagd naar kritiek, maar de tweede antwoordmogelijkheid is geformuleerd als een advies/aanbeveling door het gebruik van 'zouden moeten'. Vergelijkbare formuleringen van alle drie de antwoordopties kunnen daarom ook goed gerekend worden.

Aan deze handreiking werkten mee:

Leden van Levende Talen Nederlands:

Jessica Stijger
Mireille Meijers
Jantina Juffer
Dorien Brattinga
Mirjam van der Worp
Laura Borghols
Renate van Keulen
Jente Rhebergen
Nienke de Heij

Brenda Baron
Marloes Lip
Regina Brouns
Christine Brackmann
Conny Koolmees
Peter Neyssen
Marjolijn van de Gender
Irene Jansen
Margot van Houwelingen

Vanwege bestuur Levende Talen Nederlands:

JeanLuc van Engelen, Regina Buijze, Ramon Groenendijk, Robert Chamalaun en Ine De Mulder